

## A *Caeremoniale episcoporum* (1600) az egyházzenéről

Közreadja: Enyedi Pál, fordította: Földváry Miklós István

Tisztelt olvasóink!

Előző számunkban szerkesztési hiba következtében hibásan jelent meg a *Caeremoniale episcoporum* (1600) szövege a *Laudes organi* rovatban (IX. évf. 3–4. szám, 481–486). Kérjük Önöket, hogy az alábbi, helyreigazított szövegrészeket a mellékelt (bekötetlen) lapokról vágják ki és az előző szám megfelelő helyeire ragasszák be!

A 482. old. 4. bekezdése helyesen:

*Püspöki ceremóniále: legutóbb megújított VIII. Kelemen pápa parancsára; igen hasznos, sőt nélkülözhetetlen minden templomnak, de különösképp a székes- és társaskáptalanokéinak. Róma 1600. 1. könyv 28. fejezet 133. skk.*

A 482. old. 4. lábjegyzet helyesen:

<sup>4</sup> Közli Mielke *i. m.* 577. sk. A bekezdések számozása a XIII. Benedek uralkodásának idején megjelent 1729-es római kiadás szerint történt. A XIX. század II. felében érvényben lévő szövegváltozat kiegészítéseit Bouvry, G. F. J. (szerk.): *Expositio Rubricarum Breviarii, Missalis et Ritualis Romani* I–II. Weissenburg 1860. I. 373–376. alapján lábjegyzetekben adjuk, melyekre [ ] zárójelbe tett index utal. A kiegészítés, ha azt másképpen nem jelöljük, az index utáni helyen következik.

A 485. old. 10–11. pontjához (6–8. bek.) helyesen:

*De amikor a misében hitvallás mondatik, abba nem keveredhet orgonaszó, hanem a kórus énekelje érthető szöveggel.<sup>11</sup>*

11) Cavendum autem, ne sonus organi sit lascivus aut impurus, & ne cum eo proferantur cantus, qui ad officium, quod agitur, non spectent, nedum profani aut ludicri; nec alia instrumenta musicalia praeter ipsum organum addantur.

*Tartózkodni kell attól, hogy az orgona hangzása pajzán vagy tisztátalan legyen, és attól, hogy a szertartáshoz nem kapcsolódó, sőt világias vagy szórakoztató ének adassék rajta elő; más zeneszerszám se alkalmaztassék az orgonán kívül.<sup>[14]</sup>*

A 486. oldal helyesen:

13) In missis & officiis defunctorum nec organo nec musica, quam figuratam vocant, utimur, sed cantu firmo, quem etiam in tempore Adventus & Quadragesimae in ferialibus diebus adhiberi convenit.

*A halotti misén és zsolozsmán sem orgonát, sem többszólamú zenét nem használunk, hanem csak gregoriánt; ezt helyes alkalmazni ádvént és nagyböjt köznapjain is.*<sup>[15]</sup>

### A fordító jegyzetei

<sup>a</sup> Az előírások hierarchikus sorrendet követnek: *decet*: „illő”, *convenit*: „helyes” és *possunt*: „megengedett” jelzőben foglalják össze, hogy kívánatos, ajánlott vagy egyszerűen csak nem tiltott gyakorlatról van szó.

<sup>b</sup> Természetesen a liturgia egésze énekelt volt. Az énekesek szolgálata többszólamú műzenére vonatkozhatik.

<sup>c</sup> A látszólagos ellentmondás oka, hogy pl. a nagyhét köznapjait (így a szent háromnapot is!) köznapnak tekintették. Ezek különleges rangú, de zsolozsmáikban (ld. a zsoltárbeosztást!) az ősi hétköznapi rendet őrző alkalmak voltak.

<sup>d</sup> azaz *festum maius* rangú

<sup>e</sup> ti. *megengedett, hogy szóljon az orgona.*

<sup>f</sup> Vagyis első és második vespérásán.

<sup>g</sup> Az alternatív formában az orgona játszik minden páros verset: ha a *Gloria* előtti vers páratlan, más esetben orgonás válasz következne rá; ezt tiltja itt az utasítás. — E bekezdésben a „canticum” és „hymnus” szavak nem a ma használatos műfaji megjelölésként, hanem általános értelemben szerepelnek.

<sup>h</sup> Az újkori terminológia a középkorival szemben nem a teljes zsolozsmát, hanem csak a kishórákat nevezi kánonnak.

<sup>i</sup> A nagymise hagyományosan a terciára következnek, ezért pontosítható a fordításban az eredeti általánosabb megfogalmazása (*sollemniter celebraturus*).

<sup>j</sup> Itt prózáról (*pronuntiatio*) van szó, szemben a cikkely végén ajánlott énekkel. Mindkettő azzal a középkori gyakorlattal szakít, amely szerint kellőképpen pótolta a tétel elhangoztát a dallam orgonán való lejátszása.

<sup>k</sup> Vagyis a graduáléhoz.

<sup>l</sup> Vagyis a kommunióhoz. A szöveg következetesen *versus*nak nevezi a sort, *versiculus*nak pedig a versszakot vagy a bibliai verset.

<sup>m</sup> Jellemző intézkedés az érthetőség és a pontosság biztosítása érdekében.

<sup>n</sup> Eredetileg hallgatók: a szóhasználat (a szemlélődéssel együtt) árulkodó a hívek magatartásának jellegéről.

<sup>o</sup> A *res divina* az egész szövegben a liturgiát jelenti.

<sup>14</sup> Egyéb hangszerek liturgikus használatát — a bekövetkezett változásokat egy évszázaddal követte — majd egy 1749-ben közreadott pápai enciklika engedélyezi. Vö. Karl Gustav Fellerer: „Die Enzyklika «Annus qui» des Papstes Benedikt XIV.,” in K. G. Fellerer (szerk.): *Geschichte der katholischen Kirchenmusik*. Bd. 1–2. Kassel [...] 1972–76. 149–152!

<sup>15</sup> A *Caeremoniale* gyászmisére vonatkozó teljes orgonálási tilalmát a Rítuskongregáció 1629. márc. 31-i dekrétuma enyhítette: „Organa in Missis Defunctorum adhiberi, sed sono quodam modesto et lugubri — non obstante prohibitione Ordinarii.” Újabb szűkítést tartalmaz a *Caeremoniale* 1886-os kiadása: „[...] silent organa, cum silet cantus.” Vö. Tornay Ferenc: *Orgona és orgonálás az egyház szolgálatában*. Győr 1906. 113. sk!